

BATI ŐERIA DUVARI ve ULUSLARARASI HUKUK *West Bank Barrier and International Law*

Gamze DEĞİRMENCİ*

Özet:

“Batı Şeria Duvarı”. İsmi üzerinde dahi bir konsensüsün sağlanamadığı bu yapı, Filistin halkının yaşam haklarına zarar verirken, İsraililere göre Filistinli terör eylemlerinden korunmak için bir güvence olmuştur. 2002 yılında inşasına başlanan duvarın %85’lik kısmı Filistin topraklarından geçmektedir. 2005 yılında ise yapımı Kudüs’e doğru uzatılmıştır. 2010 yılına gelindiğinde, İsrail bu inşaata hâlâ bir son vermiş değildir. ABD bu duvarı koşulsuz desteklememekte ve “sorunlu” olarak tanımlamaktadır. Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Adalet Divanı karar mekanizmaları da bu duvarın uluslararası hukuka aykırı ve yasa dışı olduğuna dair birçok kez karar almıştır. Ancak bu kararların İsrail üzerinde bağlayıcı olduğu söylenemez.

Anahtar kelimeler: İsrail, Filistin, Batı Şeria Duvarı, Uluslararası hukuk, Uluslararası Adalet Divanı.

Abstract:

“West Bank Barrier”. This structure lacking a consensus even on its name has become a guarantee according to the Israelis to protect themselves from terrorist attacks while damaging to the right to the lives of Palestinian people. Its construction started in 2002 and %85 of the wall passes through the Palestinian territory. In 2005, the building was extended towards Jerusalem. When it comes to the year 2010, Israel has not put an end to the construction of the wall. The USA does not unconditionally support the wall and qualifies it as “problematic”. The United Nations and the International Court of Justice have also decided that the wall breaches international law and have concluded repeatedly that the wall is illegal. However, these decisions seem to be not really binding on Israel.

Keywords: Israel, Palestine, West Bank Barrier, International law, International Court of Justice

* İstanbul Üniversitesi Avrupa Birliği Programı Yüksek Lisans Öğrencisi.

GİRİŞ

1948 yılında Birleşmiş Milletler kararıyla kurulan İsrail Devleti hem kuruluşuyla, hem de 1967 toprak işgalleri ve 1980 toprak ihlaklarıyla, insan haklarını ihlal ettiğine dair iddialarla ve Filistin’le yaşadığı ihtilaflarla Ortadoğu’nun en önemli politik aktörlerinden biri olmuştur. İsrail bugün de, uluslararası hukuk ve toplumla karşı karşıya gelmek pahasına bazı politikalarını uygulamaya devam etmektedir. Batı Şeria ve Kudüs’teki Yahudi yerleşim birimlerinin inşasını durdurmamakta kararlı olan İsrail, 2002 yılında başladığı “duvar” inşası ile de, Filistinlilerin yaşamını gün geçtikçe zorlaştırmaktadır. Her ne kadar İsrail üzerinde bağlayıcılığı etkili olmasa da, bu konuda, uluslararası hukuk mekanizmalarının kararları ve yaptırımları konu için her zaman önem teşkil edecektir.

Ayrıca duvar inşasının sebeplerine İsrail’in gözünden bakmak, ABD’nin yaklaşımını analiz edebilmek ve tüm bunların ötesinde Filistinlilerin yaşadıklarını anlayabilmek gerekir. Geçmişte farklı gerekçelerle inşa edilen bu tarz yapılardan bahsedilerek, 2010 yılına gelindiğinde, İsrail’in yapımına devam ettiği duvarın kavramsal analizi daha iyi yapılacaktır.

1. İNSANLIĞIN DUVAR ÖRME SERÜVENİ

Tarih boyunca insanoğlu farklı gerekçelerle -ama temeli, kendisini dış etkenlere karşı korumaya dayalı olan- fiziksel engelleme ve sınırlama sağlayacak bir set, duvar ya da çit gibi yapılar inşa etme yoluna gitmiştir.

Kuşkusuz bu yapıların bilinen en eskisi Çin Seddi’dir. M.Ö. 220 ve M.S. 1368-1644’de inşa edilen ve dünyanın en uzun savunma duvarı olan Çin Seddi, ülkenin sınırlarını dış saldırılara karşı korumak amacıyla inşa edilmiştir.

Bilinen en yakın tarihli inşa edilmiş ve ardından yıkılmış yapı ise Berlin Duvarı’dır. Berlin Duvarı, Doğu Almanya vatandaşlarının Batı Almanya’ya kaçmalarını engellemek için Doğu Alman Meclisi kararı ile, 1961 yılında yapılmaya başlanmıştır. Batı’nın “Utanç Duvarı” olarak tanımladığı bu yapı, 1989

yılında, Doğu Almanya'nın isteyen vatandaşların Batı'ya geçebileceğini açıklamasıyla yıkılmıştır.¹

ABD de, kaçak göçmen girişlerini önlemek amacıyla Meksika sınırına duvar örmüş ve Meksika ile ilişkileri bu sebeple gerilmiştir. Brezilya ise, başkent Rio de Janeiro'da gecekondu semtlerinin yayılmasını önlemek için bir duvar örmüştür. Ancak bu duvar da zengin-fakir ayrımcılığının sembolü haline gelmiştir.²

İsrail'in inşa ettiği duvar dikkate alınmaksızın, Lefkoşa'da var olan duvara Avrupa'nın son duvarı olarak atıfta bulunmaktadır. Bu duvarın ortadan kaldırılması için 2004'te Annan Planı'na Türkler "evet" derken, Kıbrıslı Rumlar duvarın varlığının sürmesini istemişlerdir.³ Suudi Arabistan, 2003 yılında, Yemen sınırında örmeye başladığı duvara gerekçe olarak kaçak işçi ve göçmenlerin engellenmesi amacını göstermiştir. Hindistan da Bangladeş ile arasına bir güvenlik duvarı örmüş ve bu ülkeden gelen kaçak göçmenleri engellemeye çalıştığını belirtmiştir. Tayland, Malezya sınırına terörist akışını durdurmak istediği iddiasıyla bir güvenlik duvarı örmüştür. En eski duvarlardan biri ise, Güney-Kuzey Kore arasında inşa edilmiştir. Bu duvar, vatandaşlarının Güney'e kaçmasını engellemeyi amaçlayan Kuzey hükümeti tarafından inşa edilmiştir. Çin ise, Kuzey Kore sınırına duvar inşa ederek, olası göçleri engellemeyi hedeflemiştir. Benzer bir engelleme ise Batı Sahra'yı kontrol altında tutmaya çalışan Fas'ın Cezayir sınırına ördüğü güvenlik duvarıdır.⁴ Birleşik Krallık'ta bulunan Belfast şehrinin Batı kesimlerinde Protestan ve Katolik mahallelerini birbirinden ayıran bir güvenlik duvarı daha söz konusudur.⁵

¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Berlin_Duvar%C4%B1

² "Berlin Duvarı Yıkıldı Ama Utanç Duvarı Büyüyor", 07.11.2009, http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=94923, (erişim 04.09.2010).

³ Selçuk Gültaşlı, "Berlin Duvarı Yerini Zihinlerdeki Duvarlara Bıraktı", 09.11.2009, <http://www.zaman.com.tr/wap.do?method=getHaber&haberno=913481&bolumno=3&altbolumno=&sirano=1&sayfa>, (erişim 04.09.2010).

⁴ "Duvar ören ülkeler kervanına ABD'den sonra Suudi Arabistan da eklendi", 18.11.2007, <http://www.tumgazeteler.com/?a=2371119>, (erişim 04.09.2010).

⁵ "Mahalleleri paylaşılmış kent: Belfast", 20.07.2005, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/333402.asp>, (erişim 04.09.2010).

2010 yılı başlarında İsrail, Batı Şeria duvar inşaatına Mısır sınırını da ekleyeceğini duyurmuştur. Amacı ise, özellikle İsrail'e geçmeye çalışan Afrikalı göçmenler olmak üzere tüm göçleri engellemektir. İsrail'in benzer duvarları kuzeydeki Suriye ve Lübnan sınırları ile doğudaki Ürdün sınırında da bulunmaktadır. Diğer yandan Mısır'ın da Gazze'den gelebilecek muhtemel tehlikeleri önlemek ve tünelleri engellemek amacıyla Aralık 2009'da Gazze sınırına çelik duvar örmeye başladığından bahsetmekte yarar vardır.⁶

2. “DUVAR” HAKKINDA

2.1. Kavram Karmaşası: Güvenlik Çiti mi? Ayrılkçı Duvar mı?

Öncelikle İsrail'in Batı Şeria'da inşasına başladığı bu yapının kavram karmaşasını irdelemek gerekir. İsrail tarafı resmi terminolojisinde daha çok Türkçe karşılığı güvenlik çiti olan “security fence” kavramını kullanmaktadır. Filistinliler ise ırkçı, ayrılkçı duvar anlamına gelen “apartheid wall” tanımlamasını tercih etmektedirler. Uluslararası Adalet Divanı ise “Batı Şeria Duvarı” terimini kullanmıştır. Kısacası medya, hükümetler, sivil toplum örgütleri bu yapı için çit, duvar, bariyer kelimelerini; güvenlik, ayırım, ırk ayrımı, anti-terörizm, Batı Şeria kelimeleriyle kombine ederek farklı tanımlamalar yapmaktadırlar.⁷

İsrail “çit” kelimesini güvenlik ve anti-terörizm kelimeleriyle birlikte kullanarak, savunmasız olduğunu ve bunun için tedbir almak zorunda kaldığını belirtmek istemektedir. İsrail'in kullandığı “ayırıcı çit”, “güvenlik duvarı”, “anti-terörist çit” gibi diğer tanımlamalara bakılırsa, İsrail'in bu konudaki algıları ve algılatmak istedikleri hakkında daha fazla fikir sahibi olunabilir.

⁶ “İsrail, Batı Şeria'dan sonra Mısır sınırına da duvar örüyor”, 12.01. 2010, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=938999&title=israil-bati-seriadan-sonra-misir-sinirina-da-duvar-oruyor>, (erişim 04.09. 2010).

⁷ Richard Rogers and Anat Ben-David, “Coming to Terms. A conflict analysis of the usage, in official and unofficial sources, of ‘security fence,’ ‘apartheid wall, and other terms for the structure between Israel and the Palestinian Territories”, 2005, http://www.govcom.org/publications/full_list/ben-david_rogers_coming_to_terms_2oct.pdf, (erişim 18.07. 2010).

Aşağıda belirtileceği gibi her ne kadar İsrail'in inşa ettiği bu yapının net bir tanımlaması yapılamasa da, objektif bir değerlendirme için, Uluslararası Adalet Divanı'nın da tercih ettiği gibi, "Batı Şeria Duvarı" söylemini kullanmak en doğrusu olacaktır.

2.2. Duvarın Yapılış Süreci

Söz konusu duvarın inşa edilmesi ilk kez 2002 yılında Ariel Şaron başkanlığındaki İsrail parlamentosunda gündeme gelmiştir. Amacı, Filistinli grupların terör eylemlerine karşı önlem almak olan karar, parlamentoda oy birliği ile kabul edilmiş ve yapımına başlanmıştır. Bu yapı kısmen duvar, kısmen çit olarak tanımlanmaktadır. Çünkü yapının bazı bölümleri 8 metre yüksekliğindeki beton duvarlardan oluşurken, bazı bölümleri beton temel üzerinde yükselen 5 metre yüksekliğindeki tel ve tel örgülerden oluşmaktadır. Yapının bir yanında 4 metre derinliğinde bir hendek, dikenli tel topları ve elektronik alıcılar bulunmaktadır. Ayrıca yapı boyunca, herhangi birinin geçmesi halinde ayak izinin saptanması için üzeri toprak ve kumla örtülü bir patika uzanmaktadır. Duvar boyunca aralıklarla gözetim kuleleri yerleştirilmiştir. İsrail askerleri de bölgede devriye gezmektedir.⁸

Duvar, yapımına başlandığı günden itibaren tartışılmaktadır. Tartışmaların temelini oluşturan argümanlardan biri, İsrail'in duvarın yapımına başladığında 1949 tarihli Yeşil Hat'tı kendi toprakları boyunca takip etmemiş olması ve aksine kilometrelerce içeri Batı Şeria topraklarına girmiş olmasıdır. Öyle ki duvar tamamlandığında 160.000 dönüm verimli tarım arazisinin ve Batı Şeria topraklarının %2,9'luk kısmının, duvarın İsrail tarafında kalacağı tahmin edilmektedir. UNWRA'nın (BM Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu), Yeşil Hat ile duvar arasındaki bölgeyi incelemek üzere gerçekleştirdiği ziyaretler sonucundaki tespitleri de bu konudaki tartışmaya yön vermek için önemlidir. Çünkü kuruluşun gözlemlerine göre, Yeşil Hat'tın kuzey tarafında kalan kasaba ve köylerdeki Filistinli aileler çoğunluğu oluşturmalarına rağmen mülteci konumuna düşmüşlerdir. Ayrıca, Yeşil Hat'la duvar arasında kalan Filistin, köy ve

⁸ "What is the West Bank Barrier?", 15.09.2005, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3111159.stm, (erişim 18.07. 2010).

kasabalarının da “kapalı askeri bölge” ilan edilmiş olması,⁹ başka bir tartışma konusudur. Duvarın planlandığı gibi tamamlanması halinde Filistin topraklarının %10’unu ilhak edecek olması, uluslararası hukukun ihlali anlamına gelmektedir. Çünkü uluslararası hukukta, bu tür bir yolla toprak elde edilmesi ve kazanımı söz konusu değildir.

İsrail kabinesi 10 Temmuz 2005 tarihinde, duvarın Kudüs’e uzantısını sağlayacak başka bir projeyi daha onaylamıştır. İsrail, bu duvar ile Doğu Kudüs’ü çevrelemeyi ve Batı Şeria’dan ayırmayı amaçlamaktadır. Bu projeye, Kudüs belediye sınırları içinde olan ve vergilerini ödeyen dört Arap semti kentten ayrılmıştır. İsraili yetkililer her ne kadar bu halk için geçiş noktaları kurulacağını, ulaşım imkânları sağlanacağını, bölgeye okul ve hastane inşa edileceğini açıklasalar da Filistinlileri ve insan hakları örgütlerini tatmin edememişlerdir. Filistinliler bu durumun nüfus dengesini bozarak gelecekteki başkentleri olarak gördükleri Doğu Kudüs’ün statüsü konusundaki müzakereleri sekteye uğratmak için bir girişim olduğunu düşünmektedirler.¹⁰

2010 yılına gelindiğinde, İsrail duvar inşasını tamamlamakta kararlı olduğunu göstermiştir. Temmuz ayının başında, Kudüs’ün güney batısındaki Velice köyünü üç taraftan çevreleyecek bir duvar inşasına daha başlamıştır. İsrail medyası bu köyü, Yahudi yerleşimlerine yakınlığı sebebiyle talihsiz olarak nitelendirmektedir. Bu duvar bittiğinde Batı Şeria’daki Yahudi yerleşimlerinin %85’inin Filistin topraklarından ayrılması amaçlanmaktadır.¹¹

Yapımı tamamlandıktan sonra, bu duvarın, Berlin Duvarı’ndan 3 kat daha büyük ve uzun olacağı tahmin edilmektedir. Batı’nın ‘Utancı Duvarı’ olarak tanımladığı Berlin Duvarı’nın yıkımının üzerinden henüz 20 sene geçmişken, 21. yüzyılda insanlığın hâlâ toprak ilhaki, ırkçılık ve ayırıcı duvarlardan bahsediyor olması ve

⁹ “Special Report on the West Bank Security Barrier”, By UNRWA, July 17, 2003, <http://www.miftah.org/PrinterF.cfm?DocId=2197>, (erişim 20.07. 2010).

¹⁰ “İsrail, Kudüs Duvarını Onayladı”, 11.07.2005, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/07/050711_westbank_wall.shtml, (erişim 20.07. 2010).

¹¹ “Security Wall to encircle Palestinian Village Walajeh”, *The Jerusalem Post*, 13.07. 2010, <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=181252>, (erişim 20.07. 2010).

2010 yılına gelindiğinde İsrail'in duvar inşasının devamındaki kararlılığı bölgenin geleceği açısından endişe vericidir.

2.3. Duvar İnşasının Filistinliler Üzerine Etkisi

İsrail'in inşasına devam ettiği bu duvar önemli sayıda Filistinliyi etkilemektedir. Gelecekte ise bu sayı, duvar inşasının durdurulmamasıyla daha da artacaktır.

125.000 kadar Filistinli, üç tarafı duvarlarla çevrilmiş bir alanda yaşamak zorunda kalacaktır. Batı Şeria kimlik kartına sahip yaklaşık 35.000 Filistinli, duvar ile Yeşil Hat arasında ikamet edecektir. Bazı köyler ise, duvarla Doğu Kudüs'ten ayrılmış olacaktır. Doğu Kudüslü kimlik kartı sahipleriyle birlikte 250.000 kadar Filistinli duvar ile Yeşil Hat arasında yaşayacaktır. 26.000 Filistinli, Batı Şeria'ya ancak tünel ve kara yoluyla bağlantısı olan, dört tarafı duvarla çevrili bir alanda yaşayacaktır.¹²

Duvarın inşasıyla, özellikle bu bölgede yaşayan Filistinlilerin yaşamı oldukça zorlaşmıştır. Sokağa çıkma yasağının ilan edildiği bir günün ardından uyanan Filistinliler, buldozerlerle kazılmış topraklarıyla karşılaşmışlardır. Duvar ile Filistin bölgesi arasında kalan evlerin kimisine el konulmuş, kimisi yıkılmış, binlerce zeytin ve meyve ağacı sökülüş, araziler, sulama tesisleri ve su boruları zarar görmüştür. Binlerce Filistinli batıda -duvar ile Yeşil Hat arasında- yaşamak zorunda kalırken, toprakları duvarın doğu tarafında kalmıştır.

Setin inşası için İsrail Yüksek Komutanlığı'nın istimlâk tebliğleri yayınlanmıştır. Özellikle Kalkiya kasabası durumdan olumsuz etkilenmiştir. Kasaba, bir zamanlar Batı Şeria'nın meyve bahçesi olarak anılırken, şimdi ise tamamen duvarla çevrelenmiş ve kasaba sakinlerinin pazarlarında meyvelerini sattıkları bahçelere geçişleri zorlaştırılmıştır. Su kaynaklarına ulaşım da üç taraftan kesilmiştir. 40 bin nüfuslu bu kasabaya sadece tek bir İsrail kontrol noktasından

¹² United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA), July 2008, http://www.ochaopt.org/documents/Barrier_Report_July_2008.pdf, (erişim 22.07.2010).

geçilebilmektedir. İsrail bu kontrol noktalarını da sıkı denetlemektedir. Gün içinde duvarın diğer tarafına geçmek durumunda olan Filistinliler, döndüklerinde tekrar kontrollere tabi tutulmakta, bazen geçişlerine izin verilmeyenler ise evlerine dönememektedir. Ayrıca duvar sebebiyle kimi çocuklar okullarına gidebilmek için kilometrelerce yol kat etmek zorunda kalmaktadır. Hastanelerle Filistinliler arasındaki uzaklık da bölge halkının sağlığını tehdit etmektedir.

Bölgesel anlaşmazlıklar konusunda tarafsız gözlemleriyle bilinen Human Rights Watch, insan haklarının ihlali konusunda Filistin’de de analizler yapmaktadır. Bir araştırmaya göre, bu duvar uzun süreli ve şiddetli sınırlamalarıyla binlerce Filistinli sivilin yaşam hakkına zarar vermektedir. Bu sivilleri -ve özellikle çocuklardan bahsetmek gerekir- dışa kapalı bir alana hapsetmektedir. Serbest dolaşım hakları tamamen denebilecek kadar kısıtlanan Filistinlilerin bu hakları sadece izin sahibi İsraili yetkililerin elindedir. Bu engellemelerin kapsamı süreç içinde Filistinlilerin temel ihtiyacı olan eğitim ve sağlık hizmetlerine, kendi topraklarına ve işlerine ulaşmalarını engellemektedir. Serbest dolaşımın kısıtlanması çiftçilik ve balıkçılığa dayanan yerel ekonomiye zarar vermektedir. Ayrıca, İsrail kontrol noktalarını da sıkı denetlemektedir. Bazen geçişler uzatmalı olarak tamamen kapatılmaktadır. Öyle ki duvarın diğer tarafına geçmek zorunda kalan bazı Filistinliler, gün içinde döndüklerinde geçişleri kapalı bulmakta ve evlerine gidememektedirler. Bu insanların mülkiyet hakları da zarar görmüştür. Binlerce köylünün topraklarına el konulmuş, evleri yıkılmıştır.¹³ Bölgedeki Filistinlilere pek fazla seçenek tanınmamıştır. Kısacası, ya köylerini terk edip göçmen olmaya, ya da kalıp dünyadan tecrit edilmiş bir halde yaşamaya zorunlu bırakılmışlardır.

İsrail’in güvenlik endişeleri haklı bulunabilse dahi, bölgede terörist eylemlerle hiçbir ilgisi olmayan masum sivillerin durumu göz ardı edilmemelidir. Kendi topraklarında duvarlarla çevrilmek zorunda kalmış bu insanların ve dünyaya getirdikleri çocukların da geleceğinin koruma altına alınması gerekir. İsraili yerleşimciler işgal edilmiş topraklarda serbestçe dolaşırken, duvarın bir tarafındaki

¹³ “Israel's ‘separation barrier’ in the occupied West Bank: Human Rights and International Humanitarian Law consequences”, *A Human Rights Watch Briefing Paper*, Human Rights Watch, February 2004, http://www.hrw.org/english/docs/2004/02/20/isrlpa7581_txt.htm, (erişim 19.07.10).

evlerinden diğer tarafındaki topraklarına ulaşamayan Filistinlilerin yaşadıkları insan hakları ihlalidir.

3. İSRAİL VE ABD'NİN GÖZÜNDEN DUVAR İNŞASI

3.1. İsrail'in Yaklaşımı

Duvar inşasının başladığı 2002 yılında, İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Perez İsraililerin kendilerini Filistinlilerden ayırması ve uzak tutması halinde tüm gerginliklerin çözüleceğini ifade etmiştir. Perez şöyle söyleyecektir: “Biz çitin bu tarafında olacağız, onlar da diğer tarafında ve tüm sorunlar sona erecek.”¹⁴

Duvar inşası hukuka aykırılık gerekçesiyle eleştirilse de, İsrail'e göre tek amaç terörist eylemlere karşı vatandaşlarını korumaktır. İsrail toprak ilhak ettiği iddialarını hiçbir zaman kabul etmemiş, amaçlarının ülkenin güvenliği nerede sağlanacaksa tedbiri orada almak olduğunu belirtmiştir. Duvar inşası bugün de sürmekte ve İsrail aynı argümanları kullanmaktadır.

İsrail Dışişleri Bakanlığı resmi sitesinde “anti-terörist çit” adı altında yer alan bölümde, çitle beraber terör örgütlerinin hareket alanının kısıtlandığından ve bombalı saldırıların önlendiğinden bahsedilmektedir. İsrail Güvenlik Ajansı'nın istatistiklerine göre, güvenlik çitinin ilk bölümünün inşa edildiği Ağustos 2003'ten beri, İsrail'e düzenlenen saldırılarda ciddi bir azalma olmuştur. Sitede dikkat çeken diğer ifadeler ise, güvenlik çitinin yasal olarak insan hayatını koruduğu, toprak ilhak etmediğidir. İsrail Yüksek Mahkemesi'nin de çoktan bunun İsrail'in meşrumüdaafası olduğu yönünde karar verdiği açıklanmaktadır. Dışişleri Bakanlığı'na göre güvenlik çitinin inşası kararı, İsraililerin yaşamını tehdit eden Filistinli terörizmin durdurulmasına çalışılıp, başarılı olunamadıktan sonra verilmiştir.¹⁵

¹⁴ Deborah Pike, “Sharon's Wall and the Dialectics of Inside/Outside”, *Borderlands e-journal*, Volume 5, Number 3, 2006, http://www.borderlands.net.au/vol5no3_2006/pike_sharonswall.htm, (erişim 18.08. 2010).

¹⁵ *Israel Ministry of Foreign Affairs*, <http://securityfence.mfa.gov.il/mfm/web/main/missionhome.asp?MissionID=45187&>, (erişim 19.07. 2010).

İsrail, çiti inşa etmesiyle beraber el koyduğu topraklarda geniş bir otorite kurmuştur. Topraklarının büyük bölümünü İsraililerin gaspıyla kaybeden köylüler, durumu İsrail Yüksek Mahkemesi'ne götürünce “Beit Sourik” davası ortaya çıkmıştır. İsraili sivil toplum örgütü “Barış ve Güvenlik Konseyi” de davacılara katılmış ve yerel sakinlerin zararlarını azaltacak, Yeşil Hat'ta yakın alternatif bir rota oluşturulması için mahkemeye önergede bulunmuşlardır. Davacılar, gaspların İsrail idare hukukuna ve uluslararası kamu hukukuna göre illegal olduğunu iddia etmişlerdir. Dahası, bu çitin, yerel sakinlerin temel haklarını ihlal ettiğini ve bunun sonucu yaşananların çok şiddetli ve katlanılmaz olduğunu belirtmişlerdir. Bu dava, Şubat 2004'te yerleşimler arasında kulaktan kulağa yayılmış, 2 Mayıs 2004 tarihinde sonuçlanmıştır. 30 Haziran 2004'te İsrail kararını vermiştir. 3 yargıç, dava dilekçesinde yer alan 30-40 kilometrelik duvarın yönünün illegal olduğuna ve hükümet tarafından bu yönün değiştirilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Davacılar, bu duvarın her ne kadar güvenlik endişelerinden öte siyasi sebeplerle inşa edildiğini iddia etseler de, mahkeme duvarın askeri gerekliliklerle değil, güvenlik endişeleri sebebiyle inşa edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme kararını açıklarken, “terörizme karşı vatandaşların korunması sorumluluğu” ifadesine sıkça başvurmuştur.¹⁶

Mahkemeden, duvarın yönünün değiştirilmesi konusunda karar çıkması Filistinlileri hukuki adımlar atmak konusunda cesaretlendirse de, olumlu gelişmeler bununla sınırlı kalmıştır.

3.2. ABD'nin Yaklaşımı

ABD ile İsrail arasında var olan tarihsel önemi haiz stratejik ortaklık ve askeri işbirliği ABD'nin de bölgeyle yakından ilgilenmesine sebep olmaktadır. ABD, BM'nin İsrail aleyhine aldığı kararları Güvenlik Konseyi daimi üyesi olarak veto etmesiyle bilinmekte ve hassas dengeler üzerinde politikalar izlemektedir. Obama yönetimiyle bir yandan Medeniyetler İttifakı çerçevesinde Müslüman Ortadoğu'yla ilişkilere önem veren ABD, diğer yandan da bölgedeki jeostratejik duruşu için

¹⁶ “HCJ 2056/04 Beit Sourik Village Council v’”, *Israel Ministry of Foreign Affairs*, The Government of Israel, 30.06.2004, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal+Issues+and+Rulings/Judgment+of+the+HCJ+regarding+the+Separation+Fence+-+Abstract+30-Jun-2004.htm>, (erişim 21.07.2010).

önemli olan İsrail'in yanında olmaya devam etmiştir. Ancak İsrail'in uluslararası hukuk ve insan hakları ihlalleri, alınan kararlara uymaması kuşkusuz Washington yönetimini de rahatsız etmektedir.

ABD'de Barasch ve Qadir tarafından, ABD'nin ulusal güvenlik çıkarları ile Batı Şeria Duvarı'nın bağlantısı üzerine iddialı bir makale kaleme alınmıştır. Öyle ki, tamamlanacak bir duvar projesinin Filistinlilerin yaşantısını iyice zora sokacağı ve şiddete yönelten faktörleri arttıracığından bahsedilmiştir. Makalenin çıkarımlarına göre, artan şiddetle İslam-i Cihad ve Hamas gibi gruplar güçlenecek, barış beklentileri boşa çıkacak ve uluslararası terör hareketleri tetiklenebilecektir. Yine ABD, Afganistan ve Irak olmak üzere Ortadoğu'daki demokratik hükümetlerin gelişimine önem vermektedir. 2002 Yol Haritası, şiddetin sona ermesi, yerleşim faaliyetlerinin durdurulması ve barış müzakerelerine geri dönülmesi ABD için önemlidir. Batı Şeria Duvarı ile ABD'nin bu gayretlerinin sekteye uğratılmaması gerekmektedir. Ayrıca İsrail'in Filistin topraklarını işgali ile ABD'nin Irak'taki konumunun ilişkilendirilmesi ABD'yi rahatsız etmektedir. Bu sebeple Filistinlilerin ve Müslümanların ABD'ye tepki göstermesi, ABD için istenmeyen bir durum olacaktır. Duvarın bu gibi sonuçlar doğurması halinde olası ABD müdahalesinden bahsedilmektedir.¹⁷ Kuşkusuz bu makalede bahsedilen müdahale kavramı ABD'nin İsrail'e karşı herhangi bir fiili eylemini kastetmemektedir. Ancak ABD'nin İsrail üzerindeki nüfuzu düşünülecek olursa bu müdahalenin anlamı İsrail'in bölgesel ve uluslararası politikalarına karşı bir engelleme, sınırlama ya da etkileme olacağı tahmin edilebilir.

ABD'de sert politikalarıyla bilinen Bush hükümeti dahi duvarın inşası konusunda Yol Haritası'nın zarar görebileceği kaygısıyla, İsrail'e uyarılarda bulunmuştur. Duvar inşasının başladığı yıl 29 Haziran'da ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice İsrail Başbakanı Ariel Şaron'a, duvarın durumunun

¹⁷ Daniel B. Barasch and Lala R. Qadir, "US National Security Interests and the West Bank Separation Barrier", *John F. Kennedy School of Government*, April 8th 2004, <http://www.hks.harvard.edu/cchpr/pdf/danlala.pdf>, (erişim 19.07. 2010).

“sorunlu” olduğunu ve gelecekteki Filistin Devleti’nin sınırlarına İsrail’in de facto müdahalesinden endişe duyduklarını belirtmiştir.¹⁸

Görüldüğü gibi İsrail’in inşa ettiği bu yapıya ABD de koşulsuz destek vermemektedir. İsrail’in güvenlik kaygılarını göz önüne alırken, kendi çıkarlarını zedeleyecek bir durumda elini taşın altına koymaktan çekinmeyeceğini açıkça belirtmektedir.

4. ULUSLARARASI HUKUK VE BATI ŞERİA DUVARI

Dünya kamuoyunun genel kanısı, duvar inşasının uluslararası hukuku ve insan haklarını ihlal ettiği yönündedir.

İsrail’in duvar inşasıyla, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile garanti altına alınan hakları çiğnediği belirtilmektedir. Çünkü bu duvar ile Filistinlilerin serbest dolaşım hakkı, çalışma hakkı, mülkiyet hakkı, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşma hakkı engellenmektedir. Bu beyanname her ne kadar hukuki bağlayıcılığa sahip olmayan bir bildiri olarak kalmış olsa da, birçok hüküm milletlerarası teamüli hukuk haline gelmiştir. Birçok devlet bildiriye anayasasına geçirmiştir. Yine bildirin maddeleri iki ya da çok taraflı antlaşmalara geçirilmiştir.¹⁹ İsrail BM üyesi bir devlet olmasına rağmen bu haklara riayet etmemektedir.

Duvar inşasının başlamasıyla Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Adalet Divanı süreç içinde konuya birçok kez müdahil olmuşlardır. 14 Ekim 2003 tarihinde BM Güvenlik Konseyi, Filistin sorunu da dâhil olmak üzere Ortadoğu’nun durumunu görüşmek üzere Arap Ligi’nin teklifiyle Suriye önderliğinde toplanmıştır. Toplantıdan çıkan sonuç İsrail’in işgalci konumda olduğu topraklardaki duvar inşasının illegal ve uluslararası hukuka aykırı olduğu yönündedir. Filistin temsilcisi Nasser Al-Kidwa bu işgal sebebiyle hayatını kaybeden Filistinlilerden, İsrail’in

¹⁸ Catherine Cook, “Israel’s Wall Not Really About Security”, (8/03), *The Middle East Research and Information Project*,

http://www.merip.org/newspaper_opeds/oped_cook080503.html, (erişim 18.08. 2010).

¹⁹ Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, Beta Basım A.Ş., 5. Bası, İstanbul, Kasım 2003, s. 271.

işlediği savaş suçlarından, duvarın bitimiyle İsrail'in yüksek orandaki toprak ilhakından, yerleşimlerin gayri-meşruluğundan bahsetmiştir. İsrail temsilcisi ise Filistinlilerin terör eylemleri sebebiyle kendi vatandaşlarının da öldüğünü ve onları korumakla yükümlü olduklarını belirtmiştir. İsrail'in duvar inşasına başlarken gönülsüz olduğunu, buna Yaser Arafat ve Filistin Hükümeti'nin terörü bitirmek yerine, bunu politika aracı olarak kullanmalarının sebep olduğunu anlatmıştır. Suriyeli temsilci ise, İsraili temsilcinin duvarın inşa edildiği yerlerden bahsetmeyerek toprak ilhakının üstünü örtmeye çalıştığını söylemiş ve İsrail hükümetini barış sürecini baltalamakla suçlamıştır. Konsey Başkanı ABD'li temsilci ise Filistin'in durumundan hiç bahsetmeden İsrail'in terörizme karşı kendisini savunmakta haklı olduğunu ve son 3 yılda çok fazla suikasta uğradığını söyleyerek, taraflara Yol Haritası'na uymaları gerektiğini hatırlatmıştır.²⁰ Karar 10 oy almasına rağmen, ABD'nin vetosu sebebiyle onaylanmamıştır.

Buna rağmen, 21 Ekim 2003 tarihli BM Genel Kurulu duvar inşasının aleyhinde bir karar almıştır. Bu karara göre; güç kullanılarak toprak kazanımının kabul edilemezliği teyit edilmiş, barışın temini için İsrail ve Filistin'in bölgede güvenli ve belirli sınırlar dâhilinde yaşama gerekliliği tekrar edilmiş, şiddet, terörizm ve yıkım hareketleri, bombalı suikastler kınanmış, bölgedeki şiddetin acilen durdurulmasına vurgu yapılmış, duvar inşasının devamı halinde bölgede iki devletli gelecek projesinin tehlikeye düşmesinden duyulan endişe belirtilmiş, İsrail'in 1949 Cenevre Konvansiyonu'na saygı duyma gerekliliği tekrarlanmış ve "de facto" toprak ilhakı ile işgal edilmiş bölgelerdeki yerleşimlerin Filistinlilerin yaşamını zorlaştırdığı bildirilmiştir. Karara göre İsrail, işgal ettiği Filistin topraklarındaki uluslararası hukuk karşısında gayrimeşru sayılan duvar inşaatını durduracak ve inşa ettiği kısımları yıkacaktır. Yol Haritası'nda belirtilen sorumluluklarını göz ardı etmeyecektir.²¹ Bu karara 144 evet, 4 ret oyu gelmiştir. Ret oylarından biri ABD'ye aittir. Bu kararın ardından, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dan bir rapor hazırlanması istenmiştir. Annan, duvar ile Yeşil Hat arasında kalan bölgenin durumundan endişe duyduğunu belirtmiştir. Her iki tarafın da Yol Haritası'na

²⁰ United Nations Security Council 4841st Meeting (AM), Press Release SC/7895, 14.10.2003, <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7895.doc.htm>, (erişim 21.07. 2010).

²¹ United Nations General Assembly, Resolution ES-10/13 21 October 2003, http://www.un.int/palestine/docs/res_es10_13.pdf, (erişim 20.07. 2010).

uymasının istendiği bir dönemde duvar inşaatının sürece zarar vereceğini vurgulamıştır. Ayrıca, İsrail 1967 sınırlarına riayet etmeyip, kuzeyde 93 mil ilerleyerek inşa ettiği bu duvarla uluslararası hukuku ihlal etmekte ve Filistinlilerin insan haklarını da çiğnemektedir. Rapora göre uzun vadeli barış çabaları da zarar görmektedir.²²

Duvarın inşa süreci devam ederken, konunun tartışılması BM sınırları içinde kalmamış ve Uluslararası Adalet Divanı'na da götürülmüştür. İsrail duvar inşasının gerekçesinin savunma amaçlı ve İsrail'i korumak için olduğunu belirtmekte ve meselenin sadece İsrail'in yetkisi dâhilinde olduğunu ifade etmektedir. Ancak duvar inşasının açıkça üzerinde hâkimiyetin tartışmalı olduğu bir toprak parçasıyla doğrudan ilgili olması²³ İsrail'in değil, uluslararası hukukun elini güçlendirmektedir.

8 Aralık 2003'te BM Genel Kurulu, BM Şartı Madde 96 hükmünce, mahkeme statüsünün 65. maddesine göre, Uluslararası Adalet Divanı'ndan acilen şu soru doğrultusunda tavsiye görüşü istenmesine karar vermiştir: İsrail tarafından, Doğu Kudüs dâhil olmak üzere işgal edilmiş Filistin topraklarında inşası sürmekte olan duvarın Genel Sekreterlik raporunda belirtilen, uluslararası hukuk prensipleri ve teamüllerine göre, 1949 Dördüncü Cenevre Konvansiyonu ve ilgili Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararları göz önünde bulundurularak yasal durumu nedir?²⁴

Mahkeme, BM Genel Kurulu'nun talebi üzerine duvarın yasal durumunu araştırmıştır. Uluslararası Adalet Divanı, işgal edilmiş Filistin toprakları üzerindeki duvar hakkında 9 Temmuz 2004 tarihinde verdiği tavsiye niteliğindeki karar ile duvarın inşasının uluslararası hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir. İsrail'in vatandaşlarını koruma hakkına da değinilerek, askeri ve ulusal güvenlik

²² “Kofi Annan calls on Israel to take down barrier”, 28.11.2003,

<http://edition.cnn.com/2003/WORLD/meast/11/28/mideast.sharon/>, (erişim 20.07. 2010).

²³ “İsrail Duvarı hukuka uygun mu?”, Stratejik Araştırmalar Merkezi,

<http://www.tumgazeteler.com/?a=68573>, (erişim 02.09. 2010).

²⁴ United Nations General Assembly, Resolution A/RES/ES-10/14 12 December 2003,

<http://domino.un.org/UNISPAL.NSF/0/f953b744269b9b7485256e1500776dca?OpenDocument>, (erişim 20.07. 2010).

gerekçesiyle böyle bir duvarın inşasının meşrulaştırılamayacağı belirtilmiştir. Karara göre duvar, Filistin topraklarının ilhakı anlamına gelmekte, Filistinlilerin özerklik haklarına engel teşkil etmektedir. Kararda ayrıca duvar inşasına son verilmesi, işgal bölgesindeki duvarların yıkılması ve zarar görenlere de tazminat ödenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Adalet Divanı'na göre BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi İsrail'e yaptırım uygulamalıdır. İsrail, Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkına ve uluslararası insan haklarına riayet etmelidir.²⁵

20 Temmuz 2004 tarihinde BM Genel Kurulu, Uluslararası Adalet Divanı tarafından verilen bu kararı onaylamıştır. Karara 10 ülke çekimser, 6 ülke ret oyu verirken 150 oyla kabul edilmiştir. Genel Kurul, Doğu Kudüs'ün etrafını ve içini kapsayan işgal altındaki Filistin topraklarında inşası süren yasadışı duvarın tanınmaması konusunda üyelere yükümlülüklerini hatırlatmıştır. Ayrıca bu tür yasadışı eylemlere katkı sağlayacak yardım ve destekleri de yapmamaları konusunda uyarmıştır.²⁶

2003 yılı Eylül sonlarında Güney Afrikalı hukuk profesörü John Dugard, BM İnsan Hakları Komisyonu adına bölgede araştırma yapmak üzere görevlendirilmiştir. Temmuz ayı sonlarında Dugard'ın bölgede yaptığı incelemeler sonucu hazırladığı rapora göre, duvarın uluslararası toplum tarafından kınanması gereken "illegal toprak ilhakı" ile eş değer bir eylem olduğu belirtilmiştir. Rapora göre, İsrail duvar inşasını geçici bir güvenlik tedbiri olarak nitelendirse de, aslında Filistin topraklarını sessizce ilhak etmektedir. Yapının; bomba suikastçılarının Filistin bölgesinden geçişini durdurduğunu söyleyen İsrail, bu rapordaki bulguları "tek taraflı, oldukça siyasi, ön yargılı" bulduğunu belirtmiştir. İsrail Başbakanı Şaron çitin ikinci etabının, iki Yahudi yerleşimi etrafından, Batı Şeria'nın içine doğru inşa edileceğini açıklamıştır. Filistinliler bu duvarı, 210.000 Filistinli'yi İsrail

²⁵ International Court of Justice, Summary 2004/2, 9 July 2004
<http://www.icjci.org/docket/files/131/1677.pdf>, (erişim 19.07. 2010).

²⁶ United Nations General Assembly Plenary Tenth Emergency Special Session 27th Meeting (PM & Night), Press Release GA/10248, 20.07.2004,
<http://www.pfcmc.com/News/Press/docs/2004/ga10248.doc.htm>, 21.07. 2010.

ile duvar arasında yaşamaya mahkûm ettiği için “Berlin Duvarı” olarak tanımlamaktadır.²⁷

Yine bir BM İnsan Hakları Raportörü bu rapora atıfta bulunmuş ve bu duvarın sadece Yahudi yerleşim birimlerini koruma altına aldığını, Filistin topraklarına el koyduğunu ve İsrail’in kendi kendine sınır belirlediğine dikkat çekmiştir. Ayrıca Filistinlilerin serbest dolaşım hakkı ve ticareti engellenmekte, bu bağlamda işsizlik artmakta, sağlık koşulları da kötüye gitmektedir. Rapora göre İsrail’in güvenlik endişeleri anlayışla karşılanabilir, ancak terörle mücadele adına insan hakları da çiğnenemez.

İsrail’in bu eylemleriyle üyesi olduğu 1949 Cenevre Konvansiyonu’nu da ihlal ettiği BM tarafından belirtilmektedir. Cenevre Sözleşmeleri, uluslararası insancıl hukukun, savaş ortamında insan haklarını koruyabilmesi için hazırlanmıştır. İnsan haklarının geliştirilebilmesi için kuşkusuz, devletlerin egemenlikleri bütün insanlık yararına kısıtlanabilir.²⁸ Dördüncü Cenevre Konvansiyonu’nun 147. maddesi askeri nedenler gerekçe gösterilerek kapsamlı bir mülk yıkımının ve bu mülklere el koymanın meşrulaştırılamayacağını belirtmektedir.²⁹ Ancak İsrail duvarın inşasıyla Filistinlilerin yaşama hakkına zarar vermekte ve bu sözleşmeleri de göz ardı etmektedir.

SONUÇ

Bugün Birleşmiş Milletler Örgütü, dünya barışını korumak ve uluslararası alanda işbirliğini sağlamak adına kurulmuş olan en yüksek mekanizmadır. Uluslararası alanda kuvvet kullanımını yasaklayan ilk antlaşma da BM Sözleşmesi’dir.

Uluslararası Adalet Divanı BM’nin etkili yargı organıdır ve uluslararası uyuşmazlıklarda taraf olan ülkelerin başvurduğu son merciidir. BM İnsan Hakları

²⁷ “Israel’s West Bank Barrier ‘illegal’”, 30.09.2003,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3152828.stm, (erişim 20.07. 2010).

²⁸ Şeref Ünal, **Uluslararası Hukuk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 293.

²⁹ Jean Shaoul, “Why Israel boycotted the International Court hearing on West Bank wall”, March 28th, 2004, <http://stopthewall.org/cgi-bin/engine/exec/view.cgi/1/441>, (erişim 30.08. 2010).

Sözleşmesi tüm dünya insanlığını kapsayıcı evrensel bir önemi haizdir. Savaş zamanında sivillerin korunmasına ilişkin Dördüncü Cenevre Sözleşmesi de 1949 yılında tüm dünya devletleri tarafından imzalanmıştır.

Ancak, İsrail bugün bu mekanizmalara, onların uyarılarına ve yaptırımlarına gözünü ve kulaklarını kapatmış durumdadır. Ne BM Genel Kurulu'nun yaptırım kararları İsrail'i etkilemiş, ne de insan hakları ihlalleri konusunda suçlanması duvar inşasını durdurmasına yetmiştir... Filistin'e yıllardır verdiği zararlar kimi zaman kınama bildirimlerinin ötesine geçememiş, bu ülkenin hataları ABD, AB gibi dış güçlerin mali yardımlarıyla telafi edilmeye çalışılmıştır. İsrail bir nevi dünyayı karşısına almakta ve ihlallerine son vermemektedir.

Günümüze dek uygulanan yaptırımlar İsrail'i pek etkilememiş olsa da, BM üyeleri bu konuda daha fazla görüşmeli, Uluslararası Adalet Divanı etkili kararlar alarak İsrail'i vazgeçirme yolunu kullanmalıdır. Hukukun üstünlüğü ve uygulanabilirliği doğrudan istişareler ile İsrail hükümetine anlatılmalı ve İsrail Devleti'nin de bir BM kararıyla kurulduğu unutturulmamalıdır.

Tek başına devletler ya da uluslararası hukuk mahkemeleri değil, uluslararası toplum da, yaşanan insan hakları ihlaline sessiz kalmamalıdır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk**, Beta Basım A.Ş., 5. Bası, İstanbul, Kasım 2003

ÜNAL, Şeref, **Uluslararası Hukuk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005

İnternet Kaynakları

BARASCH, Daniel B. and LALA R. Qadir, “US National Security Interests and the West Bank Separation Barrier”, **John F. Kennedy School of Government**, April 8th 2004, <http://www.hks.harvard.edu/cchrp/pdf/danlala.pdf>, (erişim 19.07.2010)

COOK, Catherine, “Israel’s Wall Not Really About Security”, (8/03), **The Middle East Research and Information Project**, http://www.merip.org/newspaper_opeds/oped_cook080503.html, (erişim 18.08.2010)

GÜLTAŞLI, Selçuk, “Berlin Duvarı Yerini Zihinlerdeki Duvarlara Bıraktı”, 09.11.2009, <http://www.zaman.com.tr/wap.do?method=getHaber&haberno=913481&bolumno=3&altbolumno=&sirano=1&sayfa>, (erişim 04.09.2010)

PİKE, Deborah, “Sharon's Wall and the Dialectics of Inside/Outside”, **Borderlands e-journal**, Volume 5, Number 3, 2006, http://www.borderlands.net.au/vol5no3_2006/pike_sharonswall.htm, (erişim 18.08.2010)

ROGERS, Richard and BEN-DAVID, Anat, “Coming to Terms. A conflict analysis of the usage, in official and unofficial sources, of ‘security fence,’ ‘apartheid wall, and other terms for the structure between Israel and the Palestinian Territories”,

2005, http://www.govcom.org/publications/full_list/bendavid_rogers_coming_to_tems_2oct.pdf, (erişim 18.07. 2010)

SHAOUL, Jean, “Why Israel boycotted the International Court hearing on West Bank wall”, March 28th, 2004, <http://stopthewall.org/cgi-bin/engine/exec/view.cgi/1/441>, (erişim 30.08. 2010)

“International Court of Justice”, Summary 2004/2, 9 July 2004, <http://www.icjci.org/docket/files/131/1677.pdf>, (erişim 19.07. 2010)

Israel Ministry of Foreign Affairs,

<http://securityfence.mfa.gov.il/mfm/web/main/missionhome.asp?MissionID=45187&>, (erişim 19.07. 2010)

“HCJ 2056/04 Beit Sourik Village Council v.” *Israel Ministry of Foreign Affairs*, The Government of Israel, 30.06.2004, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal+Issues+and+Rulings/Judgment+of+the+HCJ+regarding+the+Separation+Fence+-+Abstract+30-Jun-2004.htm>, (erişim 21.07. 2010)

“Berlin Duvarı Yıkıldı Ama Utanç Duvarı Büyüyor”, 07.11.2009, http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=94923, (erişim 04.09. 2010)

“Israel’s West Bank Barrier ‘illegal’”, 30.09.2003, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3152828.stm, (erişim 20.07. 2010)

“Israel's ‘separation barrier’ in the occupied West Bank: Human Rights and International Humanitarian Law consequences”, *A Human Rights Watch Briefing Paper*, Human Rights Watch, February 2004,

http://www.hrw.org/english/docs/2004/02/20/isrlpa7581_txt.htm, (erişim 19.07. 2010)

“İsrail, Kudüs Duvarını Onayladı”, 11.07.2005, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/07/050711_westbank_wall.shtml, (erişim 20.07. 2010)

“İsrail Duvarı hukuka uygun mu?”, Stratejik Araştırmalar Merkezi,
<http://www.tumgazeteler.com/?a=68573>, (erişim 02.09. 2010)

“Kofi Annan calls on Israel to take down barrier”, 28.11.2003,
<http://edition.cnn.com/2003/WORLD/meast/11/28/mideast.sharon/>, (erişim 20.07. 2010)

“Mahalleleri paylaşılmış kent: Belfast”, 20.07.2005.,
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/333402.asp>, (erişim 04.09.2010)

“Security Wall to encircle Palestinian Village Walajah”, *The Jerusalem Post*,
13.07.2010, <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=181252>, (erişim 20.07. 2010)

“Special Report on the West Bank Security Barrier”, *By UNRWA*, July 17, 2003,
<http://www.miftah.org/PrinterF.cfm?DocId=2197>, (erişim 20.07. 2010)

United Nations Security Council, 4841st Meeting (AM), Press Release SC/7895,
14.10.2003, <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7895.doc.htm>, (erişim 21.07. 2010)

United Nations General Assembly, Resolution ES-10/13, 21 October 2003,
http://www.un.int/palestine/docs/res_es10_13.pdf, (erişim 20.07. 2010)

United Nations General Assembly Resolution A/RES/ES-10/14, 12 December 2003,
<http://domino.un.org/UNISPAL.NSF/0/f953b744269b9b7485256e1500776dca?OpenDocument>, (erişim 20.07. 2010)

United Nations General Assembly, Plenary Tenth Emergency Special Session 27th Meeting (PM & Night), Press Release GA/10248, 20.07.2004,
<http://www.pfcmc.com/News/Press/docs/2004/ga10248.doc.htm>, (erişim 21.07. 2010)

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA),
United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East
(UNRWA), July 2008,

http://www.ochaopt.org/documents/Barrier_Report_July_2008.pdf, (erişim 22.07.
2010)

“What is the West Bank Barrier?”, 15.09.2005,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3111159.stm, (erişim 18.07. 2010)